

Цьомра В. Ю.,

*доктор філософії з галузі права,
старший викладач кафедри державно-правових та гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМАТИКА СКАСУВАННЯ ГКУ ТА РЕФОРМИ ЦКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАГРОЗИ ПРАВОВІЙ ВИЗНАЧЕНОСТІ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

28 лютого 2025 року набрав чинності Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» (надалі закон № 4196-IX), який запустив процедуру реформування великого сектору національної економіки. Одним із ключових наслідків набуття чинності законом № 4196-IX є скасування Господарського кодексу України (ГКУ) (з 28.08.2025 року), а також внесенням змін до Цивільного кодексу України (ЦКУ) та ряду інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність юридичних осіб різних організаційно-правових форм [1]. Посилаючись на декілька судових рішень, автори вказаного закону у пояснювальній записці зазначають про «...необхідність комплексного врегулювання проблеми правового статусу підприємств, а також майнової основи забезпечення підприємницької діяльності [2]». Цей процес, що відбувається в умовах воєнного стану, спричиненого російською агресією, має на меті уніфікацію приватного права шляхом інтеграції господарських норм до ЦКУ. Проте поспішне скасування ГКУ створює низку правових і практичних викликів для суб'єктів господарювання, особливо на тлі економічної нестабільності та воєнних обмежень.

Важливим елементом зазначеної реформи є «спрощення та стандартизація» організаційно-правових форми діяльності юридичних осіб, що контролюються державою. На практиці це ж має наслідки того, що величезна кількість державних та комунальних підприємств повинні бути трансформовані у господарські товариства.

ГКУ відігравав ключову роль у регулюванні господарських відносин, визначаючи основні засади господарювання та норми організації та здійснення підприємницької діяльності в країні. З набранням чинності ГКУ замінив низку радянських законів, але водночас успадкував значну кількість застарілих норм, що призвело до системного дублювання та суперечностей з нормами ЦКУ, особливо в регулюванні суб'єктів господарювання, договорів і корпоративних відносин. Така

неузгодженість створювала правову невизначеність, тому необхідність гармонізації законодавства стала одним із ключових мотивів реформи, що завершилася скасуванням ГКУ для інтеграції його норм у ЦКУ.

Разом із реформуванням сфери господарських правовідносин, законодавці запустили механізм реформування приватних (цивільних) правовідносин. Ідея реформи ЦКУ, пов'язаної зі скасуванням ГКУ, передбачає ключові зміни, спрямовані на гармонізацію приватного права: доповнення норм щодо корпоративних відносин, а також усунення суперечностей між ГКУ та ЦКУ через інтеграцію положень про суб'єктів господарювання, договори та організаційно-правові форми. Як зазначають ініціатори реформи ЦКУ, *«метою законопроекту є системне оновлення загальних засад та інститутів приватного (цивільного) права, закріплених у книзі першій ЦК України, з метою створення сучасної, внутрішньо узгодженої та ефективної юридичної основи для регулювання приватних відносин. Проект спрямований на утвердження фундаментальних принципів приватного права, адаптованих до європейських стандартів і викликів XXI століття, а також на забезпечення потреб бізнесу, інвесторів і громадян у прозорому та надійному правовому регулюванні»* [3].

Ризики невизначеності норм після скасування ГКУ та наступному значному реформуванні ЦКУ полягають у створенні прогалини в регулюванні унікальних норм ГКУ, таких як визначення «господарського договору» з його специфікою укладення, регулювання окремих видів договорів (контрактація, поставка, бартер) та функціонування вільних економічних зон, які не перенесені до ЦКУ та вимагають доопрацювання законодавства. Це призводить до правової нестабільності, ускладнюючи передбачуваність бізнесу та відкриваючи простір для зловживань.

Економічні наслідки скасування ГКУ з 28 серпня 2025 року проявляються насамперед у значному збільшенні витрат на юридичний супровід для суб'єктів господарювання, оскільки масова реорганізація підприємств (перетворення державних та комунальних у ТОВ чи АТ, актуалізація статутів та внутрішніх документів) та адаптація договорів до норм ЦКУ вимагають комплексного правового аудиту, консолідацій та потенційних судових спорів через правові прогалини, що може призвести до зростання операційних витрат для малого та середнього бізнесу в перехідний період. Окрім того, суб'єкти господарювання державного та комунального сектору економіки повинні витратити доволі велику кількість часу та зусиль для проведення процедур реорганізації. В період дії воєнного стану та триваючій військовій агресії проти України велика кількість державних підприємств працюють у оборонній сфері, тому додаткові правові перепони у їхній діяльності (у вигляді складних процедур реорганізації або правового аудиту договорів чи контрактів) можуть не лише гальмувати процес їхньої

діяльності, а й ставити під загрозу обороноздатність Української держави.

Водночас в умовах воєнного стану реформа посилює загрози інвестиційній привабливості України, створюючи правову невизначеність (скасування унікальних норм ГКУ про господарські договори та вільні економічні зони), ризики рейдерства та зловживань, а також занепокоєння міжнародних партнерів, що відлякує іноземних інвесторів та гальмує економічне відновлення, роблячи бізнес-середовище менш передбачуваним і стабільним. Загалом ідея реформування сфери господарських та цивільних правовідносин правильна, проте несвоєчасна, адже в умовах воєнного стану будь-які значні реформи можуть доволі важко втілюватись у повсякденне життя суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 28.09.2025).
2. Проект Закону про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/27618> (дата звернення: 06.10.2025).
3. Проект Закону про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57356> (дата звернення: 06.10.2025).